

שערי תשובה

הייסורים ותפקידם

הרב חיים סבתו

שער שני: להורות הדרכים שיתעורר האדם בהן לשוב אל ה'

א דע כי דרכי הסבות שיתעורר האדם בהן לשוב מדרכיו הרעות ששה הן, ובכל אחת מהן למדנו דעת את האדם איך יתחלק בחקר תבונתו, ויאזין עד תכונתו, ונעיר להם אזן לשמע השכל וידוע, עיקרים יקרים, לכל חפציהם דרושים ונחקרים. ויותר מהמה בני הזהר, לשוב בכל יום ונפשך לטהר, בלעדי תחזה סבה מעוררת וילדי יום יקושן מחשבותיך. כי תזכור את בוראך, והיה לך זכרו למשיב נפש מדרכי תולדות גוש עפר. ובכן עריה תעור קשת מדע לישר הדורי טבעך, ומיראת השם ואהבתו והבושה מלפניו תוסיף מעלה תמיד ותשקוד על נקיון כפיך, וכרות רעיונים מורדים משרעפך, והברו נושאי כלי נפשך, ובזכרה יוצרה תעדה עדיה ותכלול יפיה כמו שכתוב (ישעיה מה, כה): "בה' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל", ותוסף אומץ להעיר את רוחך בדרכי הסבות הששה אשר יתבארו. ואשר לא השיג המעלה הזאת, יכנע לבבו הערל מדרך הסבות וראות רבות, ולפי מיעוט ההכרה מדרך הסבה המעוררת לב האדם לתשובה וכפי נטותה אל הדרך הרצון - יודע ויבחן, כי התשובה מן הנפש החשובה.

הדרך הראשונה

ב כאשר תמצאנה את האיש צרות, ישיב אל לבו ויאמר: אין זה כי אם דרכיו ומעלליו אשר עשו אלה לו, וחטאיו עוללו לנפשו! וישוב אל ה' וירחמהו, כענין שנאמר (דברים לא, יז): "ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה". ותראה במנהג בשר ודם, כי יחטא איש לאיש, ובעת צרתו יתחרט ויכנע אליו מפני שהוא צריך לעזרתו, תהיה החרטה הזאת גרועה בעיני חברו, כענין שאמר יפתח (שופטים יא, ז): "ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם". ומחסדי השם יתברך שהוא מקבל התשובה מתוך הצרה, ותהי לרצון לפניו, ויאהב נדבה את החוטא בשובו עדיו ביום תוכחה ומקרב צרה, שנאמר (הושע יד, ב - ה): "שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים - ארפא משובתם אוהבם נדבה", (משלי ג, יב): "כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה".

ואם לא ישוב האיש, מדרכו הרעה ביום רעה, והוכח במכאוב ולא שב עד המוכיחו, יגדל עונו ויכפל ענשו. הלא תראה אם המלך מיסר את מי אשר חטא לו ולא יוסר, יקשה מוסרו ויכביד עולו מאד. וכתוב (ויקרא כו, יח): "ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם", ונאמר (איוב לו, יג): "וחנפי לב ישימו אף לא ישועו כי אסרם".

ואם לא ידע ולא יתבונן כי התלאות מצאוהו מפני חטאיו, אך יאמר כאשר אמרו הפלשתים (שמואל א, ו, ט): "כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא היה לנו", בזאת יהיה קצף עליו מלפני ה' ויגדל עון הכת הזאת מחטאת הכת הראשונה, על כן כתוב בראשון על הכת הראשונה "ויספתי ליסרה אתכם", וכתוב אחרי כן על הכת האחרת הנזכרת (ויקרא כו, כא): "ואם תלכו עמי קרי

כל הזכויות שמורות ©

ולא תאבו לשמוע לי ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם", כי כל כת האחרונה בפרשה קשה מן הראשונה. ואחרי כן כתוב (שם שם, כג - כד): "ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי והלכתי אף אני עמכם בקרי", ואחרי כן כתוב (שם שם, כז - כח): "ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי", ופירוש "והלכתם עמי בקרי" - כי תאמרו: מקרה הוא היה לנו!

ואם אין האיש מכיר מעבדיו ואיננו יודע כי יש בידו עון אשר חטא, עליו לפשפש במעשיו ולחפש דרכיו, כענין שנאמר (איכה ג, מ): "נחפשה דרכינו ונחקורה". ואם העלם יעלים עיניו ונואלו ונשאו רעיוניו ולא הפרו דרכיו, ולא ידע מעשה ידיו ואשר עשו אצבעותיו, ויאמר: לא חטאתי! חטאתו כבדה מאד, כמו שנאמר (ירמיה ב, לה): "הנני נשפט אותך על אמריך לא חטאתי", ונאמר (ישעיה מב, כה): "ותלהטהו מסביב ולא ידע ותבער בו ולא ישים על לב" ונאמר (משלי יט, ג): "אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו".

ג ותדע ותשכיל כי מוסר השם יתברך לטובת האדם, כי אם חטא איש לפניו ויעש הרע בעיניו, מוסר השם עליו לשתי תועלות. האחת - לכפר על חטאיו ולהעביר את עונו, כמו שנאמר (תהלים כה, יח): "ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי", ובתחלואי הגוף אשר חלה השם בו, ירפא חלי נפשו, כי העון חלי הנפש, כמו שנאמר (שם מא, ה): "רפאה נפשי כי חטאתי לך", ונאמר (ישעיה לג, כד): "ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון". והשנית - להזכירו ולהשיבו מדרכיו הרעים, כמו שכתוב (צפניה ג, ז): "אך תיראי אותי תקחי מוסר", ואם לא קבל המוסר ולא נחת מפני תוכחה, ולא מל ערלת לבבו, אוי לו ואוי לנפשו; כי סבל יסורים ונשא את עונו, ולא נרצה עונו, אבל נכפל ענשו, כאשר בארנו.